

A gyakorlatban az jelenti a nehézséget, hogy a használók nem ismerik az ETO-t. Az első három rendszer több segítséget nyújt ehhez, mint az utóbbi kettő. Mivel a kinyomtatott teauruszok általában már megjelenésük időpontjában elavultak, marad a szabad szöveges keresés, a maga beprogramozott hiányosságaiával.

Fel kell adni azt az illúziót, hogy a földkerekségen mindenütt ugyanazt a fogalmat vagy tartalmat jelenti ugyanaz az ETO-szám. A FID demokratikus-föderalista vezetése olyannyira lelassította a rendszer fejlesztését, hogy az alkalmazók saját megoldások bevezetésére kényszerülnek. Ez azonban nem

jelenti azt, hogy az ETO – az egyes adatbázisokban – nem lenne alkalmas segédeszköz a természetes nyelvű deskriptorszótárak kialakítására és gondozására, valamint az ETO-jelzetek szerinti keresésre. A szám sokszor rövidebb és pregnánsabb lehet, mint a szó; mindenesetre a képernyőn mindig világosan meg kell adni, hogy az egyes számok mit jelentenek.

/HERMES, H.– BISCHOFF, M.: Die Dezimalklassifikation (DK) in Datenbanken. = Nachrichten für Dokumentation, 40. köt. 3. sz. 1989. p. 355– 360./

(Papp István)

Az ETO az online visszakeresésben

A szerző kiegészítő megjegyzéseket tesz H.-J. Hermes– M. Bischoff: Die Dezimalklassifikation (DK) in Datenbanken c. cikkéhez (lásd a TMT e számában: p. 345– 347.), egyetértőleg megállapítva, hogy egy osztályozási rendszer (adott esetben az ETO) alkalmazása igen hasznos a dokumentumok indexeléséhez, s a verbális kifejezések megkönnyítik a hozzáférést.

1. Az osztályozási rendszer fogalmi struktúrájának konzekvenciái a keresés eredményére nézve

Nem lehet utólagosan, egyszerű módszereket alkalmazva megváltoztatni egy osztályozási rendszer fogalmi struktúráját anélkül, hogy ne avatkoznánk be a rendszerbe, mint egészbe. A zürichi Műszaki Főiskola ETHICS online használói katalógusában alkalmazott keresési stratégia is csak azokra a fogalmi struktúrákra támaszkodhat, amelyek az osztályozási rendszerben megvannak.

Az alosztályok, különösen az ETO-ban gyakorta előforduló prekombinált (azaz több fogalmat összefoglaló) osztályok, nem szükségképpen tartalmazzak alárendelt fogalmakat, hanem a vélt célszerűséget szolgálva más szempontok szerint alakultak ki. Az online keresési rendszerben a fogalmi struktúra ilyen következetlenségei nyilvánvalóbbakká válnak, mint a hagyományos rendszerben. A visszakeresés módszerre ezeket a gyengeségeket nem egyenlítheti ki; ezért is szükséges az osztályozási rendszer fogalmi struktúráit alaposabban átgondolni.

A következetlenségek felszámolásának előfeltétele az egész rendszer reorganizációja. Ennek során igen nagy figyelmet kell fordítani a fogalmak főlé- és alárendeltségére, tekintettel az osztályok hierarchiájára és ennek a jelzetekben való tükröztetésére.

Segítséget jelent, ha az osztályokat pontos fogalmisággal határozzuk meg, ha kerüljük az asszociatív kapcsolatokat, ha a dokumentumok szintjén a komplex a posteriori tárgyi kapcsolatokat egy meghatározott hivatkozási rendű (Citation order) szintaktikus komponenssel tükröztetjük. Hosszú távon a szakértői

rendszerek, az osztályozási rendszerek és az intelligens visszakeresés összekapcsolása eredményezheti a fogalmi struktúrák pontos kialakítását.

2. Posztkoordinált hozzáférés a keresés során az indexelt állomány prekombinált struktúráihoz

Minden ETO-számhoz kapcsolódhatnak a korlátozottan közös alosztások és a közös alosztások számai. A főtáblázatbeli számok sorrendje a jelzetben nincs előírva (ezt a célszerűség határozza meg), s a közös alosztások sorrendjére is csak ajánlás van érvényben. Egy összetett ETO-jelzet minden eleme szemantikai identitással rendelkezik, azaz önmagában érthető.

Ez a tulajdonság elvileg alkalmassá teszi a komplex jelzet elemeit a boole-i operátorok alkalmazására a posztkoordinált keresésben: egy meghatározott sorrend következtében nem veszhet el információ, s nem kerülhet sor az egyes jelzeteknek szemantikai félreértelmezésére sem. Ennek előfeltétele természetesen az, hogy a komplex jelzetek a keresés számára a megfelelő pontokon felbonthatók legyenek, ahogyan ez az ETHICS-rendszerben történik.

Ha nem, vagyis ha az ETO-jelzetek csak egységként állnak rendelkezésre, akkor a jobbról való csonkolás csak szükségmegoldás. Ebből a megfontolásból a komplex, összetett ETO-jelzetek darabjai sem jöhetnek számításba a keresés szempontjából. Gondoljunk csak a kettőspont és a pluszjel értelmezésének különbözőségére; ezeket a kapcsolatokat a rendszer szempontjából megfelelő módon fel kell dolgozni a keresés eredményessége érdekében.

A posztkoordinált keresés számára nem előnyös sok ETO-osztálynak már említett jellegzetessége, azaz több fogalom prekombinált összefoglalása. Előnyösebb lenne, ha a mindenkor jelzetek csak egyszerű fogalmiságot fejeznének ki.

Még nagyobb nehézséget jelent a komplex jelzetek előkészítése a posztkoordinált hozzáférés számára, ha az egyes jelzetelemek sorrendjét egy meghatáro-

zott hivatkozási rend szabja meg, amely szintaktikai információkat (pl. a jelzetek által kifejezett fogalmak viszonyát) fejez ki. A boole-i operátorok kommutativitása nem lenne képes reprodukálni ezeket az információkat. Ez a fajta visszakeresés ugyanazokat a problémákat veti fel, amelyek a verbális indexelésben

vagy a fazettás osztályozásban a szintaktikai struktúrák előkészítésekor jelentkeznek.

/GÖDERT, W.: Die Dezimalklassifikation im Online-Retrieval. = Nachrichten für Dokumentation, 41. köt. 3. sz. 1990. p. 155–158./

(Papp István)

Adatbázistípusok

A szakirodalomban számos adatbázistípus szerepel, különféle elnevezések alatt. Ez az írás felsorolja valamennyi eddig ismert típust, de nem vállalkozik minden elnevezési változat felsorolására. (Az adatbázistípus magyar elnevezése mellett a cikkben szereplő német kifejezést is megadjuk. – A ref.*)

Bibliográfiai adatbázisok (Bibliographische Datenbanken). A dokumentumok címét, szerzőjét, megjelenési helyét, deskriptorait és egyéb bibliográfiai adatait tartalmazzák, gyakran kivonatukat is.

Referencia-adatbázisok (Referenzdatenbanken und Hinweisdatenbanken). Ez a típus hivatkozásokból áll az eredeti szakirodalomra, vagy más forrásokra (forrástájékoztató). Magyar elnevezése forrástájékoztató adatbázisok. Meghatározása alig különbözik a bibliográfiai adatbázisokétól.

Szakirodalmi adatbázisok (Literaturdatenbanken). Meghatározása szerint gyakorlatilag azonos az előző kettővel: a tudományos folyóiratokban megjelent primer irodalomra vonatkozó forrásutalásokból áll.

Útmutató típusú adatbázisok (Nachweisdatenbanken). Intézmények, személyek, audiovizuális anyag adatait, néha nehezen hozzáférhető anyag tömörítvényeit tartalmazzák.

Forrásadatbázis (Quellendatenbanken). Primer ismeretanyagot tartalmazzák, vagyis a kikeresett adatok közvetlenül a keresett információt nyújtják.

Numerikus adatbázisok (Numerische Datenbanken). Túlnyomórészt számszerű információkat tartalmaznak táblázatok, idősorok stb. formájában.

Tényadatbázisok (Faktendatenbanken). A keresett információt közvetlenül bocsátják rendelkezésre (l. az előző három típust is.)

Forrástájékoztató adatbázisok (Referral Datenbanken). Személyekre vagy projektekre utalnak.

Teljes szövegű adatbázisok (Volltext-Datenbanken). A publikációk teljes szövegét tartalmazzák, amelyhez esetenként tömörítvények és tárgyszavak is csatlakozhatnak.

Statisztikai adatbázisok (Statistische Datenbanken). Statisztikai táblázatos adatokat tartalmazzák, elsősorban számítógépes feldolgozásra.

Képletadatbázisok (Formalismendatenbanken). Különféle struktúrákat, pl. kémiai szerkezeti képleteket tartalmazzák.

Kvázistatisztikai adatbázisok (Quasi-statistische Datenbanken). A bennük lévő táblázatok statisztikai-lag/számítástechnikailag nem dolgozhatók fel.

Cimadatbázisok (Directory-Datenbanken). Ehhez a típushoz sorolandók a címtárak, az adatbázisok tartalmáról tájékoztató adatbázisok, egyéb adattárak.

Alfanumerikus adatbázisok (Alphanumerische Datenbanken). Szöveget és számszerű adatokat egyaránt tartalmazzák.

Szoftveradatbázisok (Software-Datenbanken). Számítógépes programokat tartalmazzák.

Gazdasági adatbázisok (Wirtschaftsdatenbanken). A piacokról, vállalatokról, kereskedelmi és pénzügyi folyamatokról, gyártmányfejlesztésekről nyújtanak információkat.

Minőségi, ill. mennyiségi adatbázisok (Qualitative/Quantitative Datenbanken). Az előbbin a szöveges, az utóbbin a számszerű és grafikus információkat tartalmazó adatbázisok értendők.

Nyilvános adatbázisok (Öffentliche Datenbanken). Hozzáférhetőek minden információigénylő számára, akinek megfelelő berendezései vannak, és szerződést kötött az adatbázist szolgáltató hosttal. Az online adatbázis szinonimájának is tekinthető ez a fogalom.

Aktuális adatbázisok (Realtime-Datenbanken). Kevés visszamenőleges információt tartalmazzák, ezzel szemben rendkívüli mértékben naprakészek, esetenként óráról órára követik a változásokat. (Pl. a piaci változások egyidejűleg követhetők a képernyőn.) Online küldött információkról van szó, s adatbázis helyett inkább aktuális gazdasági információ-közvetítő szolgáltatnak nevezhető.

Egyéb adatbázisok (Sonstige Datenbanken). Az USA-ban léteznek pl. ún. feketelista-adatbázisok (a bérbeadókkal perben álló bérlőkről, az orvosokat beperelő páciensekről), s online adatbázisok pl. használt gépkocsikról és eladásra kínált ingatlanokról.

/HÜGEL, R.: Datenbanktypen in der Literatur: Ein Überblick. = Nachrichten für Dokumentation, 41. köt. 6. sz. 1990. p. 357–360./

(Papp István)

* Az adatbázisok típusainak elnevezése és a típusokba sorolás korántsem egységes. A közölt típusok közül csak néhány elnevezést használnak, sok az átfedés, egy típusnak 2–3 elnevezését is ismerjük. Az összefoglalás célja, hogy a köztudatban szereplő főbb elnevezéseket bemutassa és magyarázza. – A lekt.